

tresla se je, majali so se nje temelji. Grozen vihar je razgrajal po zraku, medle sence, ponočne prikazni so plesale okrog ubogega Anžeka. Čul je za seboj grozne glasove, grozne obupne glasove, kakoršnih še živa duša ni slišala poprej. Človek bi bil lahko mislil, da bode konec sveta, svet je vzdihaval in ječal. Ali Anžek je bil mrzel kakor led, ni ozrl se ni nazaj, ni jeknil ni. Le štirideset korakov je še imel do nekega kipa, proti kateremu se je pa hrib strmeješe nagibal. A nenadoma je nehala natora razsajati; kakor v grobu bilo je tiho vse in povsodi, ubogega pastirja pa se je polotil velik strah, kar z daleka začuje svoje uboge sestre hripavi glas: „Anžek, oh ljubi Anžek!“

Anžek se hoče ozreti. Ali predno se je mogel dobro obrniti, izpodletí mu na strmini, ki jo je bila rosa zmočila. Pobiral se je sedaj nad dvokolnico, sedaj pod njo, da je naposled omedlel. Ko je bil zopet v svesti si, bila je še zmirom noč; ležal je pred kipom, daleč okrog sebe pa je imel zaklade raztresene. Prisvetil je mesec nad krajino. Anžek se pobere, ude je imel otrple. Pobral je zlato in dragotine v dvokolnico in jo odpeljal z velikim trudom v vas, kamor je prišel še pred jutranjim svitom.

Anžek je bil bogat in srečen. Vzel je sestro k sebi, usmiljenega kmeta pa je bogato nadaril in vsi ubožci okrog so ga blagoslavljali.

Skopi in hudomušni gospodar je zvedel srečo svojega bivšega pastirja in se je hudo kačil. Nič drugega ni premišljal, nego to, kako bi dobil v last neizmerne zaklade, ki so bili ostali v hribu.

Zopet je bilo Ivanovo. Hudobni, skopi gospodar vpreže v voz štiri vole in se odpelje s sodi, z vrečami, lopatami in železnimi drogi vred na hrib. Ura bije dvanajst, škratelj se prikaže, kakor pred letom dnij, gospodar dobí ključ in stopi pod obok. Vsi trije kotli so bili polni zlata in dragega kamenja. Hudobnežu je kar poskakovalo srce v prsih. Ni mogel krotiti svoje poželjivosti. Stopil je k zakladom, in kar grabil jih je. A strela je tresnola v obokano notrino — in kotli se pogreznejo v zemljo.

Po nekotikih urah pa so našli na hribu neusmiljenca mrtvega, imel je obraz črn in med pleča zavit. —

Prekmurci.

Narodopisna črtica. Spisal *J. Meško*.

Postavil bi te rad, dragi „Kres“, na eden najprijaznejših holmov, kakor jih ima obilno mila nam slovenska zemlja, da mi obsiješ kraj, kjer prebiva panoga vrlih slovenskih bratov *Prekmurcev*, ktere je nemila osoda priklenola magyarskemu orszagu.

Ta holm se prijazno vzdiguje kaki-dve uri nižje od Radgone na desnem pobrežji tik Mure; na izhodno stran na podnožji holma je Radajnska slatina, in od tod doli proti Ljutomeru se začne razširjevati rodovitno Mursko polje. Že St. Vraza je navduševalo to krasno polje, in v svojej pesni je primerjal ta kraj lepej Thessaliji: „Do Tive Tesalja prostira se ravna, od hrabrih konjičâ majka plodna slavna; konjičâ, što po zraku, pasuč, glave nose i na skočni medjan hitri vjetar prose.“

Na holmu stoji lepa, prostrana, v laškem slogu pozidana župna hiša božja, in vendar se imenuje „Kapela“. Ljudstvo govori tukaj navadno: „Grem h Kàpeli“, „bil sem pri Kàpeli“, kedar koli ta holm v mislih imá; méni tudi, da je silni Atila vrnovši se iz Italije tú umrl, da je neki v tem kraji pokopan, in da truplo v trojno krsto — iz železa, srebra in zlata — zaprto tu počivlje. Na to pravljico naslanja tudi St. Vraz svojo pesen pevaje: „Više gledj zelenu glavu diže brdo! Tamo kán vladaše pleme svoje tvrdo; odtuda po svietu kunuč ukaz razu kano kletvu pakla, danas još na glasu . . .“ Dà krasno, zeleno je to brdo! ali gledaš na sever, jug ali zapad, vidiš neštivilne hribe z žlahtno vinsko trto zasajene; ako pa se obrneš proti izhodu, imaš pred sebj razgrnen celi prekmurski okraj: zategadel sem te, dragi „Kres“, postavil na to mesto, ker od tod zamoreš posvetiti skrajni severno-iztočni rob slovenske zemlje!

Od Radgone počenši doli do Medjimurja, t. j. nekoliko nižje od Ljutomera mejaši Mura štajerske in ogerske Slovence, zatorej jim pravimo „Prekmurci“, večasih tudi „Vogri“. Pridevno ime „Vogrin“ še čestokrat nahaja to stran Mure. — Ko so svoj čas Magyari one prebivalce hudo pritiskali, iskal je menda marsikdo zavetja v varnejših dolinah Slovenskih gor, in ostalo mu je ime Vogrin. —

Višje Radgone imajo na zahodno stran štajerske, na sever ogerske Nemce, tako imenovane „Hience“ za sosede, na vzhod in jug Hrvate in Magyare; — res, hud položaj. Na to malo betvo — računi se sedaj 50.000 prekmurskih Slovencev — pritiskajo Nemci in Magyari. Slovenska krajna imena so uradno, kolikor se je dalo, vsa pomagyarjena, tu pa tam tudi ponemčena. Pred seboj imam imenik somboteljske vladikovine*: — Prekmurci spadajo namreč pod somboteljskega škofa, razvèn pet vasij s 1500 stanovniki, ki pripadajo mestnej nemškej župniji v Radgoni in pod nemškega škofa v Gradec. Krajna slovenska imena so večasi tako pomagyarjena in večinoma tudi ponemčena, da ga skoro ni več zaslediti slovenskega; — slovenska se hranijo sedaj le še v narodnem govoru, na pr. Cankova, m. Hidegkut, n. Kaltenbrunn. —

Svét kraj Mure je, kakor na štajersko stran, prijazna planjava, imá

* Sombotelj, Steinamanger je rimski Sabaria.

obljudjene vasi, trge, gradove, rodovitno polje, zelene loge, v kojih številni kriljati pevci svoje pesni krožijo, tako da je Sranko Vraz svoj čas že peval o dobri bijelotinski: „U dubravi mnoga ptica pjeva žuboreči u glas rajski blagi — ti bi mislio cienes način dragi — te u tebi skače duša živa kan' u nebo da jo već poziva rajski angjeo il' nebeska diva. Al' tko uli tu jim pjesmi snagu? tko slavića tu milost nauči? tko l' uzheti žutovoljku dragu? tko razblazni i ostale ptice, da s' nadtječu pjesnim izmjenice, da si svaka zlatna usta muči, — tako muči in mre od miline, kan' da hoće sva da njom razmine? Ta i drugdje čuo si pjevat ptice, popievati čuo ih rano, kasno; al' ko tudier, nigdje tako krasno.“ — Globlje se od severne strani na jug in vzhod razprostirajo Slovenskim goricam podobni hribi in holmi.

Prebivalci tega kosa slovenske zemlje so visoke, tanke, vendar trdne postave, milega prijaznega obraza, lasi kostanjeve barve, oči temnorjavave. Ako bi postavil prekmurskega Slovenca tik Magyara, če ravno sta enako oblečena, namreč po navadi starih pannonskih Slovencev v domačo prtenino, spoznal bi vsakteri hitro Slovenca od Magyara. — Tako mi trdi blagi prekmurski rojak g. J. B.: „Naši gorički Slovenci so“ — od onih kraj Mure na ravnem stanujočih, — „bolj čvrsti, jaki, kurajžni, zdravi, siromaški. Med Magyare hodijo delat: kosit, žet, mlatit.“ — Pa tudi ta kraj Mure prihajajo vsako leto številno v vinograde kopat. Prekmurec ljubi, kakor njegov brat Hrvat in sosed Slovenec na desnem bregu Mure, torbico na strani, ta mu je vedna tovaršica.

Prekmurci so edina panoga med Slovenci, ki so žalibog tudi po veri razkoljeni. 15.000 se namreč računani protestantov, vsi so Luterani, Kalvinov med njimi ni; ti so Magyari. — Tu imajo namreč mogočni magyarski velikaši svoje gradove in obširna posestva — grofi Szecheny, Szapary, Eszterhazy i. t. d. Po nesrečnem načelu za tako imenovane reformacije: „Cujus regio, illius et religio,“ potegnoli so silni velikaši, zamenjavši svojo staro vero z Lutrovim naukom, s seboj tudi svoje podložnike, in tako še živijo dandanes pomešani, kakor so tedaj živeli kot podložniki ali pod katoliškim ali protestantovskim grajščakom; in čestokrat se nameri, da prebiva v enem in istem kraju katoliški župnik in protestantovski pastor, da šteje ena vas katoličane, druga zraven protestante. Med seboj se gledé tega razkolja dobro razumejo, a v političnih rečeh menda ne. Pri zadnjih volitvah za peštanski sabor bila sta dva kandidata: desničar, Slovenec Imre Augustič, katoličan, in levičar, Jože Berke, Magyar in evangeljski protestant; zmagal je slednji, — potegnoli so z njim vsi židovi in Magyari. — Čudno so ti naši krvni bratje pomešani. V somboteljskem šematizmu sem takó-le našel: V trinajstih župnijah

* Kraj Belatinci ni daleč od Mure, Veržeju nasproti. Glej zemljovid slov. dežele.

stanujejo sami Slovenci, v šestih Slovenci in Magyari, v dveh Slovenci in Nemci. Kje so Slovenci v manjšini ali večini, ni razvidno; ali se je na manjšino, kjer je le maloštevilna, oziralo, ne vém. Brez židova ni niti ena slovenska župnija, v spodnji Lendavi jih je celó čez 400.

Da se na nobeni gymnasiji na magyarskeji zemlji na slovenski govor celó nič ozir ne jemlje, treba mi ni trditi; tu je magyarščina edino zveličalna. Ostane nam tedaj samo še ljudska šola; poglejmo, kako se tukaj deca v materinščini vežba.

Ko se je po burnih letih 1848—1849. Magyarska pomirila, in je začel po deželi vladati ljubi mir, rabili so v narodnej šoli na Prekmurkem z nami enake šolske knjige, in to je bila prava pot, da se krvni bratje to in on stran Mure eden drugemu približujejo in književno združijo. — Hodili so tudi od naše strani narodni učitelji med Prekmurce. Ali ko je počenši sem od l. 1860. magyarska vevlast prišla do večje moči, zdelo se jej je menda to nevarno, in naša knjiga je morala na stran; sedaj skrbi, kakor podoba kaže, društvo sv. Štefana v Pešti za šolske knjige. Zložene so te knjige strogo v prekmurskem narečji; razven katekizma je pravopis še zvečinoma našemu podoben; — katekizem pa dobiva deca z magyarskim pravopisom tiskan v roke. Rajni vladika Imre Szabo je bil ognjen Magyar, njegova največja želja je bila, da svojej duhovnej skrbi izročene ovčice pomagari.*

Troje knjige prekmurskih ljudskih šol imam pred seboj; mlajše čitatelje bo menda zanimalo, ako nekoliko v nje pogledamo.

Prvemu berilu je napis: „Perve knige čtenya za katholicánske vesničke šolé na poveljenje družbe svétoga Števana správlene po Bárány Ignáci pripravnice vučitel-ravniteli. II. natis. V Pešti 1871.“ — Ima 47 strani, vsebina je poprek za malo deco primerna. Berimo nekaj malega; na pr. stran 6. „Zváč v šolo“. „Hodi bratec! v šolo. Ar kesno pridti i zamüditi se jas bojim jako. Znam, ka se naš vučitel jako veseli, gda nás do jednoga vídi v šóli. — Stran 33. „Dešč ide.“ „Dešč ide, rosí. Blagoslovna kapla, štera spádne na zemlo, na póle, na nyivo. Súha zemla se ozeleni, či topla vlaga rosí. Dešč ide, rosí. Blagoslovna kapla, štera spádne na drevjo, germ i korino. Drevje, evetje se ponoví, či topla vlaga rosí. Dešč ide, rosí. Od nyega človek blagoslov čáka. Dojde túdi obilno vsakoga. Ešče človeka jáko obeseli, či topla vlaga rosí.“ — Katekizem ima napis: „Kratka summa velikoga Katekizmussa z-szpítávanym i odgovárjanyem, za katholicianszke soule. Z-nouva vödána od drústva sz. Stevana l. 1873.“ Mislim, da imamo z napisom dovolj in lahko spoznamo, kako se deca z magyarskim pravopisom moti. — Poglejmo še 3. knjigo „Prirodopis“ s kepami za narodne šole nastavo

* V Sombotelji sedaj nimajo škofa; že čez leto dnij ga iščejo, veččaka slovenskega menda ne bodo našli.

Agustich Imre. * Lástno družbe sv. Števana.“ Buda-Pešt 1878. — Knjiga ima 56 strani; poleg slovenskega imena živalij je v oklepkih povsod zraven tudi magyarsko: „Pis (a kutya) Mačka (a macska) Golob (a galamb) Sraka (a szarka) Vrana (a kánya) Včela (a méhe) Mravla (a hangya).“ Čitajmo neke vrstice „Ovod“-a: „Povsédi i kame se koli na našoj zemli zgliednemo, zapazimo najživavnejše življenje. Zemla, zrak i voda je puna z jako razločnimi stvári. Či se v lepom letnom dnévi po poli, ali gder indri sprehajamo, čújemo, kak fňčkajo i čvrčkajo pernati pevci po zraki i po vejaj drevaj; vidimo kak lejéjejo pisani metúli z korine na korino, kak šúmijo mŭšice, kak lazijo rošči prek poti, kak mravle paščlivo delajo, včele méd i vosk berejo, i kak veselo po travi šúmi i vrši, tak da bi na vsakoj betvi sedela stvar, štera se svojemi življenji veseli.“ — Iz tega, kar sem tukaj navedel, smo se menda prepričali: da, če ostanejo Prekmurci v narodnej šoli pri takih in enakih knjigah in poduku, zamorejo še s koristjo brati tudi naše knjige. — V imeniku društvenikov sv. Mohorja za l. 1881. našel sem érez 130 udov Prekmurcev, med njimi duhovnike in učitelje, matičarja žalibog nobenega. Ali se ne bi dalo onim, ki pridejo sem prek Mure na delo, — navadno so siromašni — postréči s kako knjigo, ki v prahu zastoj leži? Rojaki na meji, preudarite, in tudi drugi daljni mislite na svoje krvne brate onkraj Mure!

Prekmurci kakor Slovani v obče pojó radi pesni. Milo je slišati njih tužne glasove, kedar priromajo k nam k sv. Trojici v Slov. goricah, ali na Sladko goro pri Šmarji; pa tudi vesele in šaljive pesni imajo; konečno naj bode tú ena taka zabeležena.

Prekmurska-gorička pesen:

1.	3.	5.
Moram idti k mojoj kumi Ar mi nekaj v glavi šumi; Ne sem se dobro naspala, Celo noč sem plesala.	Pet nas je bilo v toj kleti Vseh pet túdi brez pámeti; Kaj kaj smo se spominale, Mesó bele krúh smo jele.	Trétja k Bogi si zdihava Notri v kanto se zgliedava Ta štrta pa móža toži S pesnicov po stóli róži.
2.	4.	6.
Vinska moč me je znorila Sama pet pintov sem spila; Pile smo kakti sestrice, Prek pódneva tam do kmice.	Veli edna: pijte kuma Da vam bode gláva puna. Druga se za grehe joče, V staro víno krúh namáče.	Peta veli: pojdmó domó, Naj se nam ne zgodi hŭjdó: Žmetno smo še gor' zdignóle, Tri na glavo smo spadnóle.
	7.	
	Edna drúgo je zdigala, Bog pomagaj! je kričala, Odišle smo pune blata Najšle smo zaprte vrata.	

* Agustič, prekmurski rojak, izdaval je pred nekterimi leti v Pešti časopis, tednik podoben „Slov. Gospodarju“ po imenu „Slovenski prijatelj“. Žalibog, samo 2 leti je gledal beli dan, potem umrl, ker ni našel dovolj podpore pri svojih rojakih, še manj pa pri drugih slovenskih bratih.